

Александра Савић¹

Прегледни научни рад
UDK 811.163.41'272(4)
DOI 10.7251/POL1611119S

ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА И КУЛТУРНИ МОДЕЛИ ЈЕЗИЧКЕ СТАНДАРДИЗАЦИЈЕ

LANGUAGE POLICY AND CULTURAL MODELS OF LANGUAGE
STANDARDIZATION

***Abstract:** The author outlines some general characteristics of language policy, which, as a highly complex and hybrid, but still recognized linguistic discipline that could be studied only with a constant awareness of language contact with its environment. This means that the language must be viewed together with political, social and cultural context in which it exists. In this paper this relationship is analyzed through a diachronic overview of the development of language policies in Europe. Special attention was paid to clarify the dilemma accompanying this discipline.*

***Key words:** language, language policy, language planning, politics, policy, cultural models of linguistic standardization*

***Анстракт:** Аутор настоји приказати неке опште карактеристике језичке политике, која, као изразито комплексна и хибридна, али ипак призната лингвистичка дисциплина, може да се изучава једино са сталном свијешћу о додиру језика са његовим окружењем. То значи да се језик мора посматрати заједно са политичким, друштвеним и културним контекстом у којем егзистира. Та веза је у овом раду анализирана кроз дијахрони преглед развоја језичке политике на европском тлу. Посебна пажња је посвећена расвјетљавању дилема које прате ову дисциплину.*

***Кључне ријечи:** језик, језичка политика, језичко планирање, политика, јавне политике, културни модели језичке стандардизације*

¹Ауторка је професор српског језика и књижевности и дипломирани политиколог. Контакт са ауторком: aleksandra.suvira@yahoo.com

1. Уводна разматрања

У науци о језику постоје различити судови о томе какав је однос језика и политике и у којој мјери је такав однос прихватљив. Како је по својој природи политика заинтересована за све области живота које су значајне за одређену заједницу, а језик је између осталог, друштвено условљена појава, ова два феномена су, без дилеме, у непосредној вези. Сходно томе, политика је „заинтересована само за она питања језика и науке о језику која су од значаја за друштвену заједницу у цјелини, а то су: одабир, усавршавање и нормално функционисање језичког идиома који треба да послужи као комуникацијски и стваралачки инструмент културе и цивилизације, па и хомогенизације, одређене друштвене заједнице (најчешће ранга државе или нације), а затим и усклађивање и уређивање односа између различитих друштвених група и појединаца у употреби језика унутар ње.“² Посматрано из угла науке о језику, једна од дисциплина у којој је веза између језика и политике нарочито наглашена је савремена лингвистичка оријентација – социолингвистика, која се бави проучавањем социолингвистички релевантних чињеница³ и у том смислу односом језика и друштва, у којој политика има ограничен уплив у питања језика, а њен утицај се нарочито испољава приликом рјешавања конфликта, најчешће присутних у вишенационалним, што значи и вишејезичким срединама.

Са друге стране, из угла политике гледано, питања важна за функционисање одређене заједнице изискују стварање стратегија и мјера којим би се евентуални проблеми, важни за друштво, отклонили. Једно од таквих питања може да се односи и на језик – његов статус, употребу или заштиту. Приликом превазилажења могућих изазова у назначеним областима, формулишу се одговарајуће јавне политике чији је циљ рјешавање друштвено препознатих проблема.

Будући да општи токови у друштву утичу и на језик, а политика све те процесе слиједи, врло је важно одредити до које мјере политика – прецизније њени актери – имају право бавити се питањима језика. Милан Шипка сматра да су политичке интервенције ограничене само на одређена подручја језичке стварности и то на: регулисање употребе

² Шипка, М. (2006) *Језик и политика*, Београд стр. 54

³ Именујући неке од социолингвистички релевантних чињеница, којима се бави ова дисциплина, Радовановић наводи да оне нису ексклузивно социолингвистичке. То су, између осталих, говорна заједница, говорни варијетет, мултилингвизам, диглосија, употреба језика, раслојавање језика, језичка политика и језичко планирање. Шире в. Радовановић, М. (1997) *Списи из контекстуалне лингвистике* Сремски Карловци–Нови Сад стр. 19

језика и писама у мулуетничким и мултилингвалним срединама, утврђивање основа језичке политике, утврђивање праваца планирања језика и подршка процесу језичке стандардизације.⁴

Пошто се зна да „су узроци језичким променама унутрашња логика језичкога устројства – с једне стране, и промене у изванјезичком универзуму, који језик окружује, дакле у нејезичком контексту – с друге стране“⁵, постоје одређене мултидисциплинарне науке које, у сврху својих истраживања, морају сагледавати шири политички и друштвени контекст. Једна од таквих дисциплина је и језичка политика, модерна макросоциolingвистичка грана⁶, која језик проучава увијек узимајући у обзир контекст који га окружује.

2. Одређење појма језичке политике

Појам језичка политика је у науци о језику већ дуго познат, нарочито када су у питању лингвисти западне провенијенције, док је на овим просторима, при чему мислимо на бивше југословенске земље, овај термин присутан само у лингвистичком кружоку, док јавност обично сматра да је она политички инструмент којим се продубљују друштвене кризе. За тај раскорак у тумачењу дијелом је заслужна и тренутна социolingвистичка ситуација у горенаведеним земљама, од којих предњаче Босна и Херцеговина и Македонија.⁷

Бројне интерпретације језичке политике указују на њен сложен карактер, али општи је закључак да је сама лингвистика недовољна да би се потпуно схватила ова дјелатност. Такође, с једне стране, она се посматра као друштвена политика у области језика, док се са друге стране наглашава њена политизација и честа злоупотреба. У сваком

⁴ Шипка, М. (2006) *Језик и политика*, Београд стр. 39

⁵ Радовановић, М. (1997) *Списи из контекстуалне лингвистике* Сремски Карловци–Нови Сад стр. 40

⁶ Уобичајена је подјела социolingвистике на макросоциolingвистику која се бави проучавањима језичког понашања колектива и микросоциolingвистику, чија је преокупација језичко понашање појединаца у колективу. Шире в. Радовановић, М. (1997) *Списи из контекстуалне лингвистике* Сремски Карловци–Нови Сад стр. 23

⁷ Језичку ситуацију у Босни и Херцеговини карактерише прије свега нејасан статус језика трију конститутивних народа. У науци још увијек нема консензуса о томе да ли се ради о једном полицентричном језику, са три варијанте, или су у питању три одјелита језика. Такође, постоји и проблем назива језика Бошњака, о чијем именовану три народа имају различит став. Са друге стране, у Македонији, због друштвено-политичких промјена након 1991., проблем представља статус македонског језика као стандардног, а потом и статус албанског, као језика националне мањине. Шире в. Хаџи Пожгај, В. (ур.) (2013) *Језик између лингвистике и политике* Београд

случају, она је хибридни феномен⁸ неодвојив од друштвених односа те је немогуће проучавати је без увида у социјални, културни и друштвени контекст. Будући да је изразито комплексна дисциплина у сврху чијег освјетљавања и детаљног одређења је потребан увид у друштвене структуре и процесе, језичкој политици се приступа са различитих позиција. Неки аутори наглашавају њену практичну страну, а неки је опет посматрају само кроз њену политичку сврсисходност. У овом кратком осврту на дефиницију и моделе језичке политике, поћи ћемо од најзначајних дилема који се појављују у вези са овом дисциплином.

Прва од њих је да ли се ради о релевантној научној области или је језичка политика само оружје у рукама владајућих идеологија. Како наглашавају познати балкански лингвисти, не само да се ради о признатој дисциплини у оквиру социолингвистике⁹, већ је језичка политика „лингвистичка дјелатност од посебног друштвеног интереса или дисциплина са признатим статусом у лингвистичкој науци, у оквиру социолингвистичког приступа феномена језику.“¹⁰ Њене бројне дефиниције, као што ћемо у наредним редовима и видјети, указују на то да се ради о дисциплини недовољно освјетљеној и са лингвистичке и са политичке стране.

Наредна дилема у вези са овим појмом обиљежена је нејасно одређеном везом између језичке политике и језичког планирања. Њихов однос је дефинисан различито, али доминира став да је језичка политика шири појам од језичког планирања, па се планирање тако објашњава као конкретизација језичке политике¹¹, то јест сматра се да оно обухвата „конкретне мјере језичке политике која укључује не само правни и нормативни оквир већ и историјске и културолошке процесе и факторе који утичу на усвајање, статус и употребу језика.“¹² У том смислу најчешћи је став да је језичка политика појам надређен језичком планирању, али није риједак случај да се ова дисциплина именује као *језичка политика и језичко планирање*.

Надаље, оно што ствара могуће недоумице је непрецизно и несистематично одређење језичке политике. Наиме, у науци се појављују њене разнолике дефиниције. Бугарски дефинише језичку

⁸ Шкиљан, Д. (1986) „Пролегомена нашој језичкој политици“ у *Културни радник* Vol. XXXIX No. 1 стр. 52

⁹ Баотић, Ј. (2012) *Приближавање језику или приближавање језика* Сарајево стр. 258

¹⁰ Исто

¹¹ Глушица, Р. (2009) „Језичка политика у Црној Гори“ у *Ријеч*, нова серија, бр. 1 стр. 17

¹² Ricento, T. (2000) Historical and theoretical perspectives in language policy and planning. *Journal of Sociolinguistics* 4(2): 196–213 према Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 12

политику као политику неког друштва у области језика, односно као скуп принципа, ставова и одлука у којима се огледа однос те друштвене заједнице према вербалном репертоару којим располаже¹³. Са друге стране, Филиповић Ј. је посматра као „организовану, дугорочну и планирану интервенцију на плану одабира језика (или више њих), његове структуре и лексике, како би се, претпоставка је, умањили или елиминисали комуникацијски проблеми у друштву.“¹⁴ Слично њима, хрватски лингвиста Дубравко Шкиљан језичку политику одређује као „скуп рационалних и углавном институционализованих поступака којима неко друштво утјече на језичке облике јавне комуникације и на формирање свијести својих судионика о тим облицима.“¹⁵

Најобухватнију дефиницију дао је српски лингвиста Милан Шипка који наводи да је језичка политика „теоријски фундирана, смишљена и институционализована дјелатност којој је сврха (1) да се, у складу са идеолошким опредјељењима и усвојеном општом политиком, прокламовањем начела, утврђивањем конкретних ставова и доношењем мјеродавних одлука, регулише јавна употреба језика (тачније језика и језичких варијетета) у одређеној друштвеној заједници, односно појединим областима друштвеног живота: администрацији, медијима, судству, школству, војним формацијама и другдје), и (2) да се подстакну, начелно усмјере и конкретним мјерама подрже процеси језичког планирања и језичке стандардизације како би се језик људског колектива коме служи изградио и развио као ефикасан инструмент јавне комуникације и стваралаштва и тако успјешно ријешили проблеми његовог функционисања.“¹⁶ Иако у овој дисциплини још не постоји општеприхваћена дефиниција, сви наведени погледи на језичку политику имају неколике заједничке особине. Прво, сви подразумијевају да се језичком политиком утиче на друштво, односно да политика као регулатор језичке политике, има велику улогу у предупређивању језичких конфликта, и да се дјеловањем на језик, може дјеловати и на друштво. Друго, језичка политика се посматра као један од механизма доминирајуће идеологије, што значи да политика има кључан утицај и улогу у

¹³ Бугарски Р. (1986) „Поглед на језичку политику и језичко планирање у Југославији“ у *Културни радник* Vol. XXXIX No. 1 стр. 72

¹⁴ Филиповић Ј. (2007) „Идеолошки аспекти политике и планирања наставе језика“ у Вучо Ј. (ур.) *Савремене тенденције у настави језика и књижевности* Београд стр. 376

¹⁵ Шкиљан Д. (1988) *Језична политика* Загреб према Брборић Б. и Ивић П. (2007) „Начела наше језичке политике“ у Ивић П., Клајн, И., Пешикан, М., Брборић, Б. *Српски језички приручник* Београд стр. 37

¹⁶ Шипка, М. (2006) *Језик и политика*, Београд стр. 21

формирању и спровођењу језичке идеологије.¹⁷ Према том схватању језичка политика зависи од оријентације опште политике, која је увијек заснована на одређеном погледу на свијет. Треће, језичка политика се посматра као институционализована активност коју проводе државна тијела како би се утицало на промјену статуса језика. Овако формулисана језичка политика представља дио општих политика одређене државе, а „рјешавање таквих, јавних проблема одвија се путем јавних политика, које представљају ток или план дјеловања, којим се, у политичком одлучивању, на рационалан начин настоје да постигну циљеви, уз употребу јавних средстава.“¹⁸

Овим долазимо до посљедње дилеме – а то је да ли је језичка политика дио јавне политике одређене државе или она има шире значење. Ако говоримо о језичкој политици као јавној политици, она „је системска јер мора бити структурирана по одређеној методологији и са јасним циљевима те се као таква спроводи на нивоу друштва односно заједнице (...) она треба бити рационална у погледу односа средстава која су потребна за њену примену и резултата који се остварују њоме како би се остварила промена у језичком окружењу и промена у статусу језика у друштву и држави. Као јавна политика, језичка политика утиче на статус језика на нивоу политичке заједнице у којима се језик примењује у различитим доменима и функцијама“¹⁹ Неоспорно је дакле да језичка политика представља дио јавних политика коју одређује држава чији је циљ утицати на језичко окружење. Тако посматрано, питање језика мора постати политичко питање, то јест „проблем који се сматра дијелом политичког дневног реда и око којег се води јавна расправа или постоји неслагање у јавности“²⁰ да би се говорило о конкретним језичким политикама. Међутим, неки сматрају да је дефиниција језичке политике као јавне политике непотпуна ако се узму у обзир савремени токови глобализације и економског и културног повезивања држава. У 21. вијеку, нарочито након појаве нових концепата у језичкој политици – примарно су то језичка екологија и језичка људска права – језичка политика добија шири опсег дјеловања, најприје стога што се као регулатори језичке политике јављају неформалне групе и супранационална тијела. У данашњем свијету, када се државе настоје

¹⁷ Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 9

¹⁸ *Приручник за развој јавних политика за државне службенике у БиХ* (2010) SPPD Сарајево стр. 9

¹⁹ Исто, стр. 12

²⁰ Хејвуд, Е. (2004) *Политика* Београд 746

интегрисати у веће заједнице, језичка политика није само питање унутрашње политике, већ се она уређује и кроз међународне документе. На примјер, у оквиру Савјета Европе и Европске уније усвојени су документи који примарно регулишу људска права, а сходно томе и језичка права, па државе, у сврху промоције тих права, морају усклађивати своју језичку политику са већ дефинисаним политикама одозго.²¹

Коју ћемо дефиницију језичке политике примјенити зависи од више фактора – најзначајнији је угао из којег ту политику посматрамо, јер је она у правом смислу ријечи вишезначан и вишесмислен појам, а „разнолике и бројне дефиниције језичке политике указују на једну особину језичке политике која је веома важна за свако проучавање језичке политике и њеног утицаја. У питању је њена флексибилност и варијабилна природа односно особина да се језичка политика може посматрати и као експлицитан, коначни производ, документ, процес или друштвени механизам, али и имплицитни процес, односно рефлексивна друштвених, историјских и политичких односа у говорној заједници.“²²

На основу претходно наведених дефиниција закључујемо да је језичка политика мултидисциплинаран феномен који „припада политици, представљајући један њезин сегмент карактеристичан за високоорганизирана друштва са формираном свијешћу о потреби за ефикасном социјалном комуникацијом, али је – са друге стране – израсла из лингвистичке теорије и мора се већим дијелом на њој заснивати.“²³

3. Модели језичке стандардизације у Европи

Као самостална дисциплина, језичка политика настала је 60. година 20. вијека у Сједињеним Аамеричким Државама као одговор на језичке проблеме настале у постколонијалним земљама.

Постоје различите типологије језичке политике, а неки аутори, попут Јелене Филиповић, примјећују да „док се европски аутори прије

²¹ Карактеристичан примјер је Босна и Херцеговина која је ратификацијом појединих међународних докумената – превасходно *Европске повеље о регионалним језицима и језицима мањина*, дошла у ситуацију да мијења постојећу језичку политику у области употребе језика, што се најприје односи на право коришћења језика националних мањина у службеној употреби.

²² Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 17

²³ Шкиљан, Д. (1986) „Пролегомена нашој језичкој политици“ у *Културни радник* Vol. XXXIX No. 1 стр. 53

свега баве исходима језичких политика и њиховом везом са друштвено-политичким и културним окружењем које их је изнедрило, амерички аутори углавном покушавају да ЈПП (језичку политику и планирање – оп.аут.) сагледају као једну од интегралних дисциплина и друштвено најангажованијих области социолингвистике, која се мора сагледати у ширем контексту друштвених и хуманистичких наука.²⁴ Амерички аутори тако језичку политику и планирање посматрају кроз историјске фазе развоја²⁵ а друштвенополитичке и лингвистичке прилике условиле су настанак и смјер развоја сваке од њих.

За разлику од њих, европски лингвисти, попут Бугарског и Гераертса, посматрају историју језичке политике кроз анализу околности и фактора који су условили процес стандардизације језика у Европи, и то из социополитичке перспективе. И један и други (амерички и европски) поглед на развој језичке политике су изузетно комплементарни, али су за проучавање европских језичких и друштвених промјена изузетно важна Гераертсова проучавања двају модела стандардизације језика – рационалистичког и романтичарског, за чије ближе одређење ћемо се и ми опредијелити.

а. У оквиру рационалистичког модела стандардизације постоји неколико особина стандардног језика. Стандардни језик се најприје дефинише као универзалан, а према томе и неутралан медијум који свим људима омогућава несметану комуникацију.²⁶ Та универзалност

²⁴ Филиповић Ј. (2007) „Идеолошки аспекти политике и планирања наставе језика“ у Вучо Ј. (ур.) Савремене тенденције у настави језика и књижевности Београд стр. 377

²⁵ Рићенто развој језичке политике и планирања посматра кроз три етапе, при чему је свака фаза трајала отприлике двадесет година. Као последица са једне стране деколонизације и формирања нових држава, а са друге структурализма у друштвеним наукама, 60-их година 20. вијека почиње прва фаза језичке политике и језичког планирања коју карактерише монолингвизам и стварање стандардног језика у сврху уједињења и модернизације новонасталих држава. Основна улога језика била је практична. Током 70-их и 80-их година 20. вијека социолингвистика је утемељена као независна лингвистичка поддисциплина, па се језик посматра кроз односе моћи у друштву. Језичка политика и планирање се у овом периоду фокусирају на језичку политику као социокултурни феномен те језичка политика постаје критичка језичка политика у којој је друштвени аспект језика приоритетан. За трећу фазу развоја језичке политике и планирања карактеристична је појава језичке екологије и с њом лингвистичких људских права. Заговорници ове парадигме позивају се на проактивно политичко и морално делање, промоцију и прихватање лингвистичких људских права на нивоу држава и међународних институција. У овом периоду је на нову развојну фазу утицала најприје међузависност држава и њихова глобална повезаност. Шире в. Ricento, T. (2000) „Historical and theoretical perspectives in language policy and planning“ *Journal of Sociolinguistics* 4(2): 196–213 као и Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 21–27

²⁶ Geeraerts, T. (2003) "Cultural models of linguistic standardization". In René Dirven, Roslyn Frank & Martin Pütz (eds.), *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings* 25-68. Берлин стр. 5

посматра се на три начина што подразумева да језички стандард мора бити географски, тематски и социолошки неутралан – прецизније, мора бити прихваћен и употребљаван на свим подручјима одређене државе и не смије се посматрати власништвом само једне друштвене групе, а такође мора задовољавати све лингвистичке функције.

По овом моделу, улога стандардног језика је партиципација, а према томе, свака језичка варијација је увијек препрека инклузији грађана у друштвену заједницу,²⁷ што имплицира да је за несметану демократску комуникацију потребан језички стандард који треба да обезбиједи инклузију свих грађана.

б. За разлику од њега, романтичарски модел језичке политике, посматра стандардни језик као средство дискриминације сматрајући да процеси стандардизације у пракси постижу супротно од намјераваног,²⁸ што значи да умјесто да буду географски неутрални, они обично подржавају регију доминанту у политичком и економском смислу, затим, умјесто да буду универзални они обично дијеле јавну сферу од приватне, емоционалну од интелектуалне итд. Напослијетку, умјесто да буду социјално неутрални, они постају језици елите. Ови процеси због тога, према Гаеретсу, добијају идеолошку потку.²⁹ Према романтичарском моделу, језик је више израз идентитета, него пуко средство комуникације, па стога одабир једног језика науштрб другог значи негирање идентитета а тиме и ексклузију једног дијела становништва.

Бугарски³⁰ историју језичке политике и планирања у Европи посматра кроз приказ три дијелом преклопљена модела. Први, модулари, је у ствари, европски романтичарски и националистички модел који је представљен као свето тројство језика, нације и државе. Он је карактеристичан за период 19. вијека. Пошто сви будући модели језичке политике проистекли из рационалистичког и романтичарског модела, Гаертс сматра да је националистички модел комбинација ова два модела, и да су они, иако супротни, нашли заједничку црту у национализму, јер су, сами по себи, неоствариви екстреми – с једне стране тежња ка универзалности коју пропагира рационалистички

²⁷ Стојкановић, А. (2015) *Социоллингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 18

²⁸ Geeraerts, D. (2003) "Cultural models of linguistic standardization". In René Dirven, Roslyn Frank & Martin Pütz (eds.), *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings* 25-68. Берлин стр. 13

²⁹ Исто, стр. 13

³⁰ Бугарски, Р. (2005) *Језик и култура* Београд стр. 96

модел а са друге ка индивидуалности, што је особина романтичарског модела.³¹

Овај модел, карактеристичан за Европу 19. вијека, је, према неким тумачењима, доживио ревитализацију током деведесетих година прошлог вијека на тлу бивше Југославије, а његове последице на језичку политику видимо и данас у новонасталим балканским државама. Његова основна карактеристика је да су језик и нација неодвојиви а „у првом плану је симболичка функција језика као етничког доминатора и језичка идеологија о вредности, значају и посебности стандардног националног језика у односу на језике других нација и нестандардне језичке варијетете.“³² Националистички модел, са једне стране наглашава рационалистички модел демократског учешћа већине, а са друге стране већину поистовјећује са нацијом, наглашавајући, по романтичарском моделу, културне вриједности народа.

Током 20. вијека, такође према Бугарском, експанзивни модел је замијенио националистички (модуларни) модел, и он у ствари представља ширење великих језика на рачун малих. Најзад, у 21. вијеку, он је замијењен аутентично европским, интерактивним моделом који „подразумева не више напоредно постојање, него, сада, узајамно деловање, односно сарадњу говорника разних језика на начелно равноправним основама које би обезбедило чланство у европској породици под заједничким кровом.“³³ Овај модел је у ствари европска регионална језичка политика, која се најприје огледа у документима Савјета Европе.

Историјска перспектива језичке политике у социолингвистици показује да све наредне фазе језичке политике проистичу из рационалистичког и романтичарског модела, а при истраживању језичких политика веома је важно имати у виду развој политика у прошлости јер они, као што смо видјели не могу бити прецизно одређени без увида у друштвени контекст одређеног доба. Ако на ову типологију гледамо из угла социолингвистичких мијена у бившим

³¹ Because the rationalist model cannot easily realize its extreme universalist claims, and because the romantic model cannot easily realize its radical individualist claims, both models meet on a middle ground where groups of people claim political identity and independence. Geeraerts, D. (2003) "Cultural models of linguistic standardization". In René Dirven, Roslyn Frank & Martin Pütz (eds.), *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings* 25-68. Берлин стр. 19

³² Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд, стр. 19

³³ Бугарски, Р. (2003) *Језик и култура* Београд стр. 96

југословенским земљама, видимо да је данашња језичка ситуација углавном производ дјеловања на језик у прошлости.

4. Умјесто закључка

У овом раду смо настојали приказати неке опште карактеристике језичке политике и језичког планирања, те разјаснити дилеме које су саставни дио изучавања ове дисциплине. Такође, кратким освртом на историју језичке политике покушали смо изнијети одређена запажања до којих је европска социолингвистика дошла, а са циљем да укажемо на важност ове области социолингвистике, која, на овом подручју, најприје због неуједначености мишљења водећих лингвиста, често буде злоупотребљена.

Језичка политика, као изразито комплексна и хибридна, али ипак призната лингвистичка дисциплина, може се изучавати једино са сталном свијешћу о додиру језика са његовим окружењем, а то значи са политичким, друштвеним и културним контекстом у којем егзистира, а потом и о усмјерености ове дисциплине на друге науке о човјеку – социологију, историју, политикологију итд. Без јасне перцепције о међузависности различитих сфера друштвеног живота, немогуће је бавити се питањима језичке политике. Ти екстралингвистички фактори су саставни дио ове дисциплине, а у којој мјери ће они бити присутни зависи од друштва, политичког курса у одређеној држави те лингвистичких критеријума који се односе на сам језик. Такође, угао гледања на језичку политику зависи и од типова језичке ситуације у некој држави – да ли се ради о монолингвалним или мултилингвалним заједницама.

Дефиниције које смо приказали указују на њену непрестану и непредвидиву интеракцију са политиком, која, у зависности од тога да ли је експлицитна или тајна, може имати снажну идеолошку потку. Сам развој концепта језичке политике указује на то да су општи друштвени токови итетекако утицали на природу и значај језичке политике. Националистички концепт језичке стандардизације кореспондира са настанком модерних нација, експанзивни са процесима глобализације и потирањем малих народа и малих језика, а интерактивни са тежњом европских земаља ка већој интеграцији.

У данашњем смислу, егзистирају, рекли бисмо, сва три наведена модела језичке политике, нарочито у балканским земљама. Са једне стране имамо националистички модел језичке политике у којима се нација поистовјећује са језиком и језик је њена суштаствена потреба, а са друге стране имамо експанзионистички модел неутрализације и

протјеривања малих језика, али и интерактивни модел све већег повезивања држава и језика и њихово коегзистирање. Покаткад су ова три модела истовремено присутна, као што је то случај са земљама бивше Југославије.

Литература:

1. Geeraerts, D. (2003) "Cultural models of linguistic standardization". In René Dirven, Roslyn Frank & Martin Pütz (eds.), *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings* 25-68. Берлин
2. Ricento, T. (2000) „Historical and theoretical perspectives in language policy and planning“ *Journal of Sociolinguistics* 4(2): 196–213
3. Баотић, Ј. (2012) *Приближавање језику или приближавање језика* Сарајево
4. Бугарски Р. (1986) „Поглед на језичку политику и језичко планирање у Југославији“ у *Културни радник* Vol. XXXIX No. 1
5. Бугарски, Р. (2005) *Језик и култура* Београд
6. Глушица, Р. (2009) „Језичка политика у Црној Гори“ у *Ријеч*, нова серија, бр. 1
7. Ивић П., Клајн, И., Пешикан, М., Брборић, Б. (2007) *Српски језички приручник* Београд
8. *Приручник за развој јавних политика за државне службенике у БиХ* (2010) SPPD Сарајево
9. Радовановић, М. (1997) *Списи из контекстуалне лингвистике* Сремски Карловци–Нови Сад
10. Стојкановић, А. (2015) *Социолингвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, док. дис. Београд
11. Филиповић Ј. (2007) „Идеолошки аспекти политике и планирања наставе језика“ у Вучо Ј. (ур.) *Савремене тенденције у настави језика и књижевности* Београд стр. 376
12. Хаџи Пожгај, В. (ур.) (2013) *Језик између лингвистике и политике* Београд
13. Хејвуд, Е. (2004) *Политика* Београд
14. Шипка, М. (2006) *Језик и политика*, Београд
15. Шкиљан, Д. (1986) „Пролегомена нашој језичкој политици“ у *Културни радник* Vol. XXXIX No. 1